

Hrvatska kockica
u europskoj slagalici

DRŽAVNI ZAVOD ZA
ZAŠTITU PRIRODE

Projekt financira Europska unija

NATURA 2000

i šumarstvo u Hrvatskoj

Sadržaj

NATURA 2000 i šumarstvo u Hrvatskoj	Šumarstvo i šume u Hrvatskoj	4
Za izdavača Državni zavod za zaštitu prirode	NATURA 2000 u Europi i u Hrvatskoj	6
Urednici DZZP-a Jasminka Radović, Ramona Topić	NATURA 2000 – staništa i divlje vrste u šumama	8
Autor Kerstin Sundseth	Upravljanje šumama unutar područja NATURA 2000	10
Suradnici Wolfgang Suske, Petra Boić Petrač	NATURA 2000 u praksi: suradnja sa šumarima	12
	NATURA 2000 i održiv razvoj	14

Prijevod
Interpreter,
pismeno i simultano prevođenje

Lektura
Snježana Babić Višnjic

Oblikovanje
Miroslav Mrva

Tisak
Grafokor

Naklada
2000 primjeraka

Fotografije na naslovnici:
Stara bukova šuma
(C.Gomersall, Wildlife/4nature)
Crvenoglavi djetlić
(D.Krnjeta, arhiva DZZP)
Šumar u šumi s FSC certifikatom
(Juan Carlos Reyes, FSC)
Crvena bazga
Šumarica (B. Štivil, JUPP Papuk)
Ris (D. Kjaer)

Ova je brošura izrađena u sklopu PHARE projekta EU/123526/D/SER/HR „Institucionalno jačanje i provedba ekološke mreže NATURA 2000 u Hrvatskoj“ koji financira Europska unija, a provode ga konzultantska tvrtka PM Group iz Irske i NatureBureau iz Velike Britanije.

Ova brošura izrađena je uz pomoć Europske unije. Sadržaj ove brošure isključiva je odgovornost Državnog zavoda za zaštitu prirode (DZZP) i ni na koji se način ne može smatrati da održava gledišta Europske unije.

“Europsku uniju čini 27 zemalja članica koje su odlučile postupno povezivati svoja znanja, resurse i sudbine. Zajednički su, tijekom razdoblja proširenja u trajanju od 50 godina, izgradile zonu stabilnosti, demokracije i održivog razvoja, zadržavajući pritom kulturalnu raznolikost, toleranciju i osobne slobode. Europska unija posvećena je dije-ljenju svojih postignuća i svojih vrijednosti sa zemljama i narodima izvan svojih granica”

Dopušteno je umnožavanje ovog teksta pod uvjetom da se navede izvor.

Sve fotografije su zaštićene autorskim pravima te njihovo korištenje nije dopušteno bez prethodnoga pismenog odobrenja autora fotografija.

Tiskano na ekološki prihvatljivom papiru.

PHARE PROJEKT: Institucionalno jačanje i provedba ekološke mreže NATURA 2000 u Hrvatskoj

Dame i gospodo,

Republika Hrvatska jedna je od europskih zemalja s najvećim bogatstvom biološke raznolikosti. Budući da šume i šumska zemljišta zauzimaju gotovo polovicu kopnene površine Lijepa naše, uloga šumskih ekosustava iznimno je važna. Višestoljetna tradicija potrajnog upravljanja šumama, utemeljenog na znanstvenim dostignućima „Zagrebačke škole“ i bogatom iskustvu hrvatske šumarske prakse rezultirala je stanjem u kakvom se šume u Hrvatskoj danas nalaze. Stoga nije nikakvo čudo da mnoge naše šume ispunjavaju kriterije za uključivanje u europsku mrežu NATURA 2000 zbog svoje velike prirodne vrijednosti.

U tom smislu Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva u potpunosti pozdravlja inicijativu Državnog zavoda za zaštitu prirode za uspostavu bliske suradnje sa svim relevantnim dionicima od samog početka konzultacijskog procesa. Također ne smijemo zapostaviti važnost postizanja kvalitetnog paketa propisanih mjera zaštite na relevantnim područjima, koji će biti prihvatljiv svima.

Nema sumnje da je pred nama opsežan, zahtjevan i odgovoran posao koji bi trebao rezultirati prijedlogom prihvatljivim svim sudionicima u procesu, za dobrobit struke, šire zajednice te, u konačnici, Republike Hrvatske.

Ova brošura pokazuje postojanje i načina i volje, izvršiti ovaj zadatak na najvišoj mogućoj razini, a poglavito u suglasju sa standardima i zahtjevima EU.

Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva još jednom izražava svoje zadovoljstvo činjenicom što je od strane Ministarstva kulture i Državnog zavoda za zaštitu prirode uključeno u suradnju na ovako važnom projektu kao što je NATURA 2000.

S poštovanjem,

Biserka Šavor

Ravnateljica Uprave za šumarstvo
Ministarstva regionalnog razvoja,
šumarstva i vodnog gospodarstva
Republike Hrvatske

Više od 250 godina ...

Hrvatska se ponosi tradicijom održivog šumarstva duljom od 250 godina. Već je u prvoj zakonskoj uredbi ili „Šumskom redu“ iz 1769. godine prepoznata potreba da se šumama treba upravljati prema načelu održivosti. Kao rezultat toga, Hrvatska danas ima prirodno samoodržive šume koje spadaju među najprostranije i najzdravije šume u Europi.

Šume sveukupno pokrivaju gotovo polovicu (47,5 posto) hrvatskog teritorija. Veći je dio tog vrijednog resursa u vlasništvu države. Njime upravljaju Hrvatske šume, i to na „prirodi blizak“ način. To znači da se šumama u pravilu omogućava prirodna obnova, čime se postiže da na istoj površini rastu stabla različitih visina, debljina i starosti. Šume se najvećim dijelom sijeku selektivno, a ne čistom sječom, što omogućava održavanje sastojina u optimalnom stanju, a osigurava i neprekinutu šumovitost na velikim područjima.

Zahvaljujući takvoj praksi, Vijeće za nadzor nad šumama (Forest Stewardship Council) dodijelilo je svim državnim šumama ugledan FSC certifikat, čime je Hrvatskoj omogućeno da svoje drvo plasira na međunarodno tržište kao proizvod koji potječe iz održivog izvora.

Takav način upravljanja šumama je ne samo gospodarski opravdan nego i ističe vrijednost mnogih drugih, važnih ekoloških i društvenih funkcija šume. Zdrave šume, na primjer, sprječavaju eroziju tla u planinskim područjima, dopunjuju vodne zalihe i štite tlo. One čak mogu pridonijeti regulaciji lokalne klime i apsorpciji ugljičnog dioksida, glavnog uzročnika klimatskih promjena.

Šume također nude i široku lepezu rekreacijskih aktivnosti, od lova i branja gljiva do šetnji i planinarenja, što sve pridonosi njihovoj gospodarskoj vrijednosti. Stoga ne iznenađuje da naše zdrave šume izazivaju divljenje drugih zemalja Europe.

Šuma alepskog bora na Elaftima pokraj Dubrovnika (DZZP)

Rijeka Kupa pokraj mjesta Turke (D. Bakšić)

Bukova šuma u jesen (Arhiva JU PP Medvednica)

Planinski čuk (J. Hlasek)

Mediteranska borova šuma s endemskim crnim borom (J. Topić)

... održivog upravljanja šumama

Zahvaljujući tome što su na raskrižju nekoliko različitih geografskih područja, hrvatske su šume izrazito raznolike. Više od 60 različitih šumskih zajednica pokriva područje veće od dva milijuna hektara. Na sjeveru, primjerice, na planinama poput Papuka, šume se protežu kilometrima u svakom smjeru, dok se u nizinama uz obale velikih rijeka Save i Drave mjestimično još protežu prostrane aluvijalne šume.

Dalje prema zapadu, u Dinarskim Alpama, široki su predjeli guste šume bukve i jele koje štite cijelu kršku regiju od erozije i isušivanja. Istodobno, duž jadranske obale, sastav vrsta opet se mijenja, a polako počinju prevladavati vrste poput crnike i alepskog bora.

Sve šume u Hrvatskoj smatraju se poluprirodnima. Iako se nisu znatno mijenjale posljednjih stotinjak godina, to ne znači da ih ljudi nisu koristili. Naprotiv, mnoga su područja korištena, a i dalje se koriste, za proizvodnju drva ili kao lovna područja, ali na održiv način, što donosi ne samo znatnu ekonomsku korist nego i osigurava posao i dodatne prihode tisućama ljudi. Samo Hrvatske šume imaju više od 9000 zaposlenih.

Izazov koji nam predstoji je osigurati da i nakon pristupanja Europskoj uniji Hrvatska nastavi imati koristi od brojnih društvenih, ekoloških i ekonomskih prednosti koje pružaju šume kojima se dobro gospodari.

“Šume ne služe samo za proizvodnju drva kao sirovine, one također pružaju usluge zaštite okoliša i značajno pridonose kvaliteti življenja našeg društva”

gospodin Herman Sušnik,
državni tajnik, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva
i vodnog gospodarstva, 2007.

Močvarnu kaljužnicu često nalazimo u vlažnim dijelovima nizinjskih šuma (DZZP)

Šuma u Parku prirode Medvednica (D. Bakšić)

Jelen u sezoni parenja (D. Kjaer)

Pogled na Veliki Kozjak na Velebitu (D. Bakšić)

NATURA 2000 u Europi...

...i Hrvatskoj

Ekološka mreža NATURA 2000 u Europi

Mreža NATURA 2000 u Europi

NATURA 2000 je ekološka mreža očuvanih područja koja obuhvaća 27 EU-ovih država članica. Ta je mreža osmišljena za očuvanje više od tisuću rijetkih, ugroženih i endemičnih vrsta divljih životinja i biljaka, te oko 230 prirodnih i poluprirodnih staništa koja su na popisu u prilogama dvaju EU-ovih direktiva o zaštiti prirode. Dosad je u ekološku mrežu NATURA 2000 uključeno oko 30.000 područja i ona pokrivaju gotovo petinu teritorija Europske unije. To je čini najvećom mrežom takve vrste na svijetu.

Nije neobično što velik broj područja NATURA 2000 uključuje i važne šumske predjele. Zbog svoje strukturalne složenosti, šume pružaju idealna staništa izrazito bogatom rasponu biljaka i životinja, od nježnih cvjetova poput orhideje gospine papučice i kukaca živih boja poput alpske strizibube pa sve do spektakularnih ptica kao što je tetrijeb gluhan.

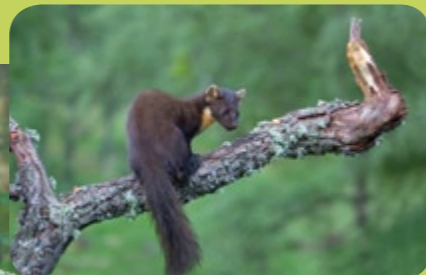
Šume također pružaju i prirodno utočište mnogim rijetkim životinjama, kao što su medvjed, crna roda i ris, koji su nekoć bili karakteristični za europske šumske krajolike, a danas su gotovo sasvim nestali iz većeg dijela Europske unije.

Rijetke vrste NATURA 2000 koje se pojavljuju u šumama: Orhideja gospina papučica i alpska strizibuba (DZZP)

Tetrijeb gluhan – trenutno izrazito rijedak u Hrvatskoj (D. Kjaer)

Kuna zlatica (D. Kjaer)

Zaustavljanje gubitka biološke raznolikosti u Europi do 2010.

Čelnici vlada svih zemalja Europske unije 2001. godine postavili su sami sebi ambiciozan cilj zaustavljanja gubitka biološke raznolikosti u Europi do 2010. godine. Dva snažna EU-ova propisa – Direktiva o staništima i Direktiva o pticama – postavljaju isti visok standard očuvanja prirode za sve države članice EU-a (trenutačno 27 država). U srcu tih dviju direktiva leži stvaranje ekološke mreže područja očuvane prirode u cijeloj Europi - mreže NATURA 2000.

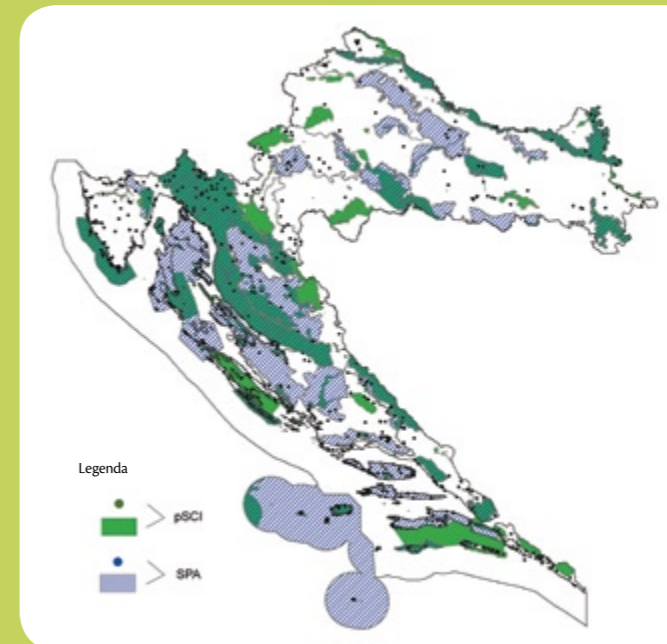
Odabir NATURA 2000 područja u Hrvatskoj

U trenutku pristupanja Europskoj uniji Hrvatska će na svom teritoriju morati provesti EU-ove propise o zaštiti prirode. EU-ove odredbe Direktive o pticama i Direktive o staništima već su prenesene u hrvatsko zakonodavstvo Zakonom o zaštiti prirode (NN br. 70/2005, 139/2008). Isto kao i druge države članice, Hrvatska će morati predložiti područja mreže NATURA 2000 za više od 250 vrsta i 70 stanišnih tipova koji se pojavljuju u Hrvatskoj, a važni su i za EU.

U očekivanju tog trenutka, Državni zavod za zaštitu prirode (DZZP) koordinirao je detaljnu inventarizaciju tih vrsta i staništa. Iz opsežnih temeljnih podataka, DZZP je utvrdio oko 1000 područja koja bi trebala biti dio hrvatskog prijedloga ekološke mreže NATURA 2000. Odabir područja utemeljen je na standardnim, znanstvenim kriterijima koji se jednako primjenjuju u svim državama Europske unije.

Za ta, potencijalna, područja pokrenut je proces javnih konzultacija. Proces konzultacija s javnošću ima dvostruku ulogu: s jedne strane, informira sve koji su potencijalno uključeni ili zainteresirani za mrežu NATURA 2000 - što je ona i kako će funkcionirati u praksi. S druge strane, daje ljudima mogućnost komentiranja prijedloga NATURA 2000 područja – na primjer, ako znaju dodatne informacije o lokaciji neke određene vrste ili staništa u pojedinom području.

Kada se završi proces konzultacija s javnošću, konačni revidirani popis potencijalnih NATURA 2000 područja će se prosljediti na prihvaćanje Vladi Republike Hrvatske prije nego što se preda Europskoj komisiji u Bruxellesu.

Indikativna Karta mogućih područja NATURA 2000 u Hrvatskoj

NATURA 2000: što je u imenu?

Područja navedena u Direktivi o staništima nazivaju se predloženim Područjima važnim za zajednicu (eng. Proposed Sites of Community Importance – pSCIs), a ona navedena u Direktivi o pticama nose naziv Područja posebne zaštite (eng. Special Protection Areas - SPAs). Međutim, i jedna i druga područja uobičajeno se pojednostavljeno zovu područjima NATURA 2000, jer zajedno čine ekološku mrežu EU NATURA 2000.

NATURA 2000 u Hrvatskoj - Statistika

	kopno / km ²	broj područja	% kopna	more/ km ²	% mora
SPA	22101,5	38	39,05	10097,2	32,50
pSCI	14529,1	1099	25,67	4360,8	14,04
NATURA (uzimajući u obzir preklapanja)	25373	1137	44,83	12107,5	38,97

NATURA 2000 staništa...

... i divlje vrste u šumama

Staništa europske važnosti u Hrvatskoj

Jetrenka prekriva šumsko tlo u rano proljeće (J. Hlasek)

Stoljeća održive šumarske prakse omogućila su da se bogate i raznolike hrvatske šume održe u relativno prirodnom stanju. Neki od tipova šuma uključenih u mrežu NATURA 2000 prilično su poznati, poput veličanstvenih bukovih i hrastovih šuma. Najveći primjeri tih šuma, poput onih na Papuku, Biokovu ili Risnjaku, predloženi su za uključivanje u mrežu NATURA 2000, zbog svoje nesporno visoke biološke raznolikosti.

No na popisu Direktive o staništima su i rjeđi i neobičniji tipovi šuma kojima je također potrebno očuvanje u sklopu mreže NATURA 2000. To su, na primjer, vrlo vrijedne poplavne šume koje stvaraju prirodne džepove i ekološke koridore duž prirodnih vodotoka, zakrčljali planinski borovi pri planinskim vrhovima, šume hrasta kitnjaka u slavonskoj ravnici i šume endemičnog crnog bora duž jadranske obale.

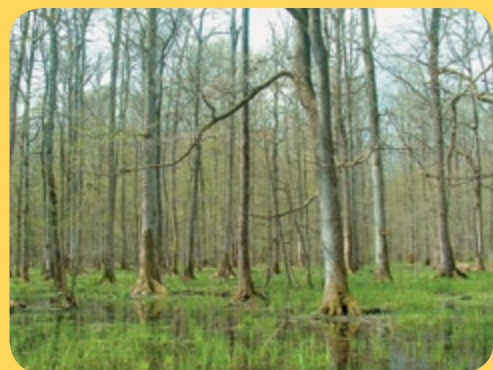

Prašuma Čorkova uvala u Nacionalnom parku Plitvička jezera (S. Mikac, arhiva DZZP)

Stanišni tip NATURA 2000: 91K0 Ilirske bukove šume

Ilirske bukove šume uglavnom nalazimo u Dinaridima i okolnim planinskim lancima. One se protežu od jugoistočnih Alpa do Panonskoga gorja, gdje se miješaju sa srednjoeuropskim bukovim šumama. No, za razliku od srednjoeuropskih bukovih šuma, ilirske su šume mnogo bogatije u pogledu vrsta, što ih čini važnim uporištem biološke raznolikosti.

U planinskim područjima te šume igraju životnu ulogu u zaštiti padina od erozije i gubitka vode pa se uglavnom ne koriste za proizvodnju drva. Drugdje se sijeku u prosječnom ciklusu od 100 godina. Takva održiva šumarska praksa omogućuje šumama da održe zdravu strukturu koja je i produktivna i dobra za divlje vrste. Za tu vrstu staništa predložena su 42 područja NATURA 2000.

Poplavna šuma u blizini Lipovljana (J. Vukelić, arhiva DZZP)

Stanišni tip NATURA 2000: 91F0 Poplavne miješane šume

Poplavne su šume uglavnom duž rijeka koje ih redovito poplavljuju. U njima prevladavaju jasen, brijest i hrast, a te se šume ponekad protežu i preko velikih područja, kao na primjer u Kopačkom ritu ili Lonjskom polju. Prizemni sloj je također izrazito dobro razvijen i važno je stanište mnogih rijetkih biljaka, riba i beskralježnjaka.

Poplavne šume važne su za održavanje prirodne hidrologije riječnih slivova. Zimi i u proljeće one djeluju kao spužve koje apsorbiraju višak poplavne vode. To ne samo da iznova puni podzemne vode, nego i štiti okolna sela od poplava. Te su šume, međutim, vrlo osjetljive na iznenadne promjene i mnoge su nestale zbog gradnje nasipa i planskog isušivanja. Za tu vrstu staništa predloženo 26 područja NATURA 2000.

Vrste europske važnosti u Hrvatskoj

Šume su izvanredno složeni ekosustavi koji pružaju širok raspon hranilišta i mjesta za razmnožavanje i odmor cijelom nizu divljih vrsta. No kad se ti procesi naruše, njihova ekološka niša nestaje, a populacije propadaju. Iz tog se razloga i za njih preporučuje zaštita u sklopu mreže NATURA 2000.

Vrsta NATURA 2000: vuk

Vuk je nekad bio rasprostranjen širom Europe, ali je njegova populacija dramatično smanjena u prošlom stoljeću. U Hrvatskoj još živi oko 190 jedinki koje uglavnom nalazimo u zabačenim područjima s neprekinutim šumskim pokrovom, poput Gorskog kotara.

Uzrok smanjenja populacije vuka je u prvom redu gubitak staništa. Vuku je za život, lov i podizanje mladih potrebno mnogo prostora. Veličina teritorija obično mu varira od 100 do 1000 četvornih kilometara, ovisno o lokalnim uvjetima. Povrh toga, čovjek ga i dalje uvelike progoni. Sve je to velik izazov očuvanju vuka. Osim što je potrebno zaštititi ključna područja u sklopu mreže NATURA 2000, čovjek i vuk moraju naći način za skladan suživot. Osam područja NATURA 2000 predloženo je za vuka u Hrvatskoj.

(arhiva DZZP)

Vrsta NATURA 2000: crvenoglavi djetlić

Crvenoglavi djetlić je malena ptica živih boja koja živi u prirodnim ili doprirodnim bjelogoričnim šumama u kojima prevladavaju stari hrast, grab i brijest. Raznolika struktura šume i velik broj starih, mrtvih ili odumirućih stabala ključni su za njegov opstanak, jer su mu trula stabla potrebna za izradu duplji.

Djetlić se hrani kukcima i ličinkama koje pronalazi na granama i grančicama. Za razliku od drugih djetlovk, obično ih ne mora tražiti ispod kore drveta, niti glasnim kucanjem o deblo označavati svoj teritorij. Šest područja NATURA 2000 predloženo je za tu vrstu u Hrvatskoj.

(D. Krnjeta, arhiva DZZP)

Vrsta NATURA 2000: jelenak

Jelenak je nedvojbeno najspektakularniji kukac europskih šuma. Divovske čeljusti koje izgledaju kao jelenjski rogovi imaju samo mužjaci, a služe im za snubljenje ženki. Iako izgledaju prilično zastrašujuće, čeljusti se ne mogu zatvoriti i više služe za razmetanje, nego za što drugo.

Ti kukci ovise o dovoljnoj količini trulog drva u koje polažu jaja. U trulećim deblima ili korijenju ličinke ostaju i do četiri godine, prije nego izrastu u odraslog kukca. Budući da se ličinke tako dugo razvijaju, izrazito su osjetljive na odstranjivanje mrtvog drva i "čišćenje" šuma. Tri područja NATURA 2000 predložena su za tu vrstu u Hrvatskoj.

(J. Hlasek)

Upravljanje šumama...

...unutar područja NATURA 2000

Dopuštene aktivnosti unutar mreže NATURA 2000

FSC i NATURA 2000

Sve državne šume u Hrvatskoj akreditirane su međunarodno priznatim certifikatom Vijeća za nadzor šuma (Forest Stewardship Council). Iako se FSC razlikuje od mreže NATURA 2000, oboje imaju slične zahtjeve u smislu upravljanja. Stoga je malo vjerojatno da će se sadašnja šumarska praksa u državnim šumama znatno mijenjati, jer je, prema tom certifikatu, vjerojatno već u skladu i sa zahtjevima mreže NATURA 2000. Ako će neke promjene biti potrebne, one će vjerojatno biti minimalne i ovisit će o specifičnim uvjetima pojedinog područja.

Balvan sa žigom FSC (Goethak, FSC)

Iako prihvaćene u različito vrijeme, direktive o staništima i pticama sadrže sličan niz mjera namijenjenih očuvanju najvrjednijih biljaka, životinja i staništa u Europi. S jedne strane, one štite svaku vrstu zasebno. Prema tome, namjerno hvatanje, ubijanje ili skupljanje divljih biljaka i životinja strogo je zabranjeno, osim u slučaju posebnih i vrlo opravdanih razloga, kao što je to, na primjer, zaštita javnog zdravlja. Aktivnosti poput lova i ribolova su dopuštene, ali moraju biti regulirane kako bi se osigurala njihova održivost.

S druge strane, navedene direktive također štite ključna područja za te vrste i stanišne tipove kao područja ekološke mreže NATURA 2000. To, na primjer, mogu biti područja važna za razmnožavanje, prehranu ili odmaranje rijetkih ptica i sisavaca ili područja s velikim, raznolikim i doprirodnim šumskim strukturama.

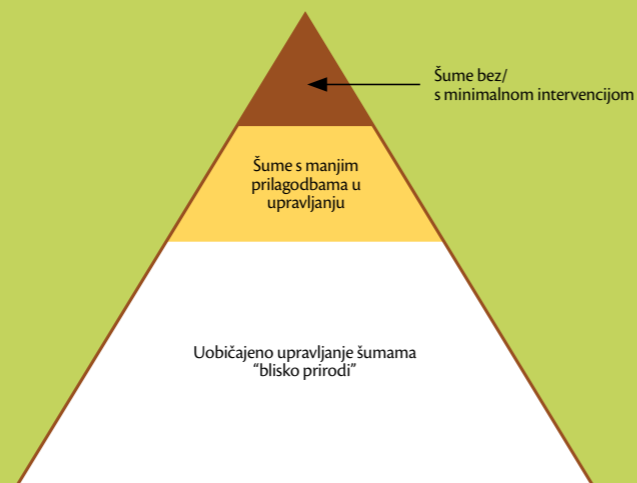
Upravljanje svakim NATURA 2000 područjem mora osigurati kontinuiran dugoročni opstanak vrsta i stanišnih tipova zbog kojih je neko područje uključeno u mrežu. To znači da se u NATURA 2000 području:

- izbjegavaju štetne aktivnosti koje bi mogle značajno uznemiriti vrstu ili narušiti staništa zbog kojih je to područje odabrano;
- poduzimaju pozitivne mjere, gdje je potrebno, u cilju održanja i obnavljanja „povoljnog statusa očuvanja“ tih staništa i vrsta u njihovu prirodnu području rasprostranjenja.

Ne postoji jedinstveno pravilo kako će to biti ostvareno nego metode postizanja povoljnog statusa očuvanja vrsta i staništa ovise o specifičnostima svakog područja.

Preborna sječa i sakupljanje drva na području Natura 2000 (Ch.Branz, 4nature)

Za većinu šuma u mreži NATURA 2000 bit će potrebne samo manje preinake u upravljanju. Samo će poneka šuma morati biti sasvim isključena iz gospodarenja i strogo zaštićena.

Svakodnevno upravljanje

Ljudi često povezuju zaštitu prirode sa strogim prirodnim rezervatima u kojima su ljudske aktivnosti sustavno isključene. NATURA 2000 ima drukčiji pristup – ona uvažava činjenicu da je čovjek sastavni dio prirode, te da njih dvoje najbolje funkcioniraju u međusobnu partnerstvu. Tako NATURA 2000 podržava načelo održiva razvoja. Njezin cilj nije potpuno zaustaviti ljudske aktivnosti nego odrediti parametre prema kojima se one mogu obavljati uz istodobno očuvanje ugroženih biljaka, životinja i staništa.

Međutim, bit će slučajeva u kojima će se posebno vrijedni tipovi šuma, poput nedirnutih prašuma ili strogih šumskih rezervata, morati potpuno prepustiti prirodi. Iako su takva područja danas vrlo rijetka, to su ključna utočišta za mnoge rijetke vrste s posebnim stanišnim potrebama koje ne trpe ljudsko ometanje.

No ipak, za većinu šuma u mreži NATURA 2000, sve što je potrebno jest ugrađivanje i provedba mjera zaštite ugroženih šumskih vrsta u postojeću praksu gospodarenja. To se može postići jednostavnim mjerama poput ostavljanja veće količine odumrlog drveća na tlu. U nekim se pak slučajevima mogu poduzeti i značajnije mjere, poput uklanjanja egzotičnog drveća i obnavljanja prirodnije šumske strukture sastavljene od drveća različitih, autohtonih vrsta, različite starosti i dimenzija.

Ostale aktivnosti, poput branja bobičastog voća, gljiva ili lova, i dalje će biti dopuštene, ako se provode na održiv način i ne utječu na prisutne rijetke divlje vrste ili staništa.

Indikatori šuma s potencijalno velikom prirodnom vrijednošću:

1. Raznolika i dinamična struktura šume u različitim stadijima klimaksa i regeneracije
2. Prisutnost samo autohtonih vrsta drveća tipičnih za regiju
3. Drveće različite starosti i dimenzija
4. Mnoštvo staroga, odumirućega i odumrlog drveća, te raspadajuće drvo na tlu
5. Maleni otvori među krošnjama kroz koje svjetlost prodire do šumskog tla
6. Dobar prizemni pokrov
7. Netaknuta hidrologija
8. Velike površine kontinuiranoga šumskog pokrova s ograničenim brojem cesta i šumskih putova

Hrpa trupaca (DZZP)

Šume su omiljena mjesta za rekreaciju (M.Tomaz)

Crne rode svijaju gnijezda na visokim stablima (J.Hlasek)

Mrtvo drvo – životno važan šumski element na Žumberku (DZZP)

NATURA 2000 u praksi:

Suradnja sa šumarima

Zajedničko donošenje odluka

Kako će se upravljati određenim područjem NATURA 2000 najbolje je odlučiti na osnovi svakog pojedinog slučaja. Najbolji način za postizanje tog cilja jest razgovor s ljudima koji žive i rade u nekom području NATURA 2000 i postizanje zajedničkog dogovora o najboljim načinima očuvanja postojećih vrsta i staništa, uz istodobno poštivanje lokalnog socijalno-gospodarskog konteksta.

Direktiva o staništima preporučuje izradu planova upravljanja za područja mreže NATURA 2000 upravo u cilju olakšavanja uspostave dijaloga između svih zainteresiranih strana, te postizanja dogovora o upravljanju područjem.

Iako nisu obvezni, planovi upravljanja korisno su sredstvo jer:

- evidentiraju potrebe zaštite postojećih staništa i vrsta, tako da je jasno što se štiti i zašto;
- analiziraju socijalno-gospodarski kontekst, te interakcije između različitih načina korištenja zemljišta te postojećih vrsta i staništa;

- pružaju otvoreni forum za raspravu, te pomažu u postizanju konsenzusa o dugoročnom upravljanju područjem;
- pomažu u nalaženju praktičnih upravljačkih rješenja koja su održiva i potpuno integrirana u druge načine korištenja zemljišta.

Primjeri kako NATURA 2000 djeluje u praksi već postoje diljem Europe. U većini slučajeva bit će potrebne samo manje prilagodbe koje će osigurati kompatibilnost postojećih načina korištenja zemljišta s očuvanjem prisutnih vrsta i staništa. U nekim će prilikama, međutim, te promjene možda biti i veće. U takvim je slučajevima presudno da su ljudi koji žive i rade u NATURA 2000 područjima blisko uključeni u donošenje odluka o dugoročnom upravljanju njima.

To se ne tiče samo tijela mjerodavnih za zaštitu prirode; privatni zemljoposjednici, tijela državne uprave, industrija, lokalne zajednice, znanstvenici te zainteresirani građani, svi imaju važnu ulogu u tome da NATURA 2000 postigne uspjeh.

Duge šetnje u prirodi postaju sve popularnije (M. Tomaz)

Šuma bukve i jele na Risnjaku (S. Mikac)

Lov u područjima Natura 2000 nije zabranjen, ali mora biti reguliran. (DZZP)

Praktični primjeri

Integriranje mreže NATURA 2000 u planove upravljanja šumama u Sloveniji

Oko 35 posto teritorija Slovenije uključeno je u mrežu NATURA 2000, od čega je 70 posto pokriveno šumom. Kao i Hrvatska, Slovenija također ima dugu tradiciju upravljanja šumama koje je "blisko prirodi". To znači da sve šume, bilo državne, bilo privatne, moraju imati službeno odobrene planove gospodarenja. Takav, od ranije poznat postupak planiranja pruža idealnu platformu za učinkovito i na suradnji zasnovano ugrađivanje uvjeta zaštite prirode u čitav niz šumskih područja NATURA 2000.

Mjerodavna tijela za šumarstvo i za zaštitu prirode već su održala sastanke s privatnim vlasnicima zemljišta zbog razrade najboljeg načina integriranja zahtjeva mreže NATURA 2000 u mnogim pilot-područjima. Rezultati tih sastanaka su vrlo dobri i pokazali su se relativno jednostavnim u provedbi. Sve uključene strane su na kraju shvatile da imaju mnogo više zajedničkog nego što su to isprva mislili.

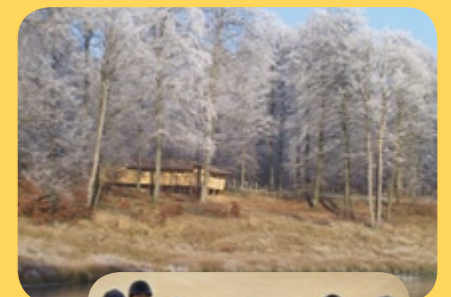

Šuma na Snežniku, Slovenija (M. Krofel)

Suradnja lovaca, šumara i ekologa na spašavanju područja NATURA 2000

Visoravan St. Huberta duboko je u srcu Ardena u Belgiji i nosi ime po svecu zaštitniku lovaca. Prostrane, prirodne bukove šume, cretovi i močvare stoljećima su pružali mirno utočište raznim divljim vrstama, uključujući jelena i divlju svinju. Međutim, u 19. stoljeću rudarstvo je doseglo svoj vrhunac i drvo je postalo prijeko potrebna sirovina. Kako bi se zadovoljila potražnja, započeto je sustavno isušivanje visoravni, nakon čega je počela intenzivna sadnja brzo rastuće smreke. To je poremetilo prirodnu ravnotežu do tog razmjera da su divlje vrste počele nestajati. U gustim, beživotnim plantažama smreke divlje životinje ostale su bez svojih hranilišta.

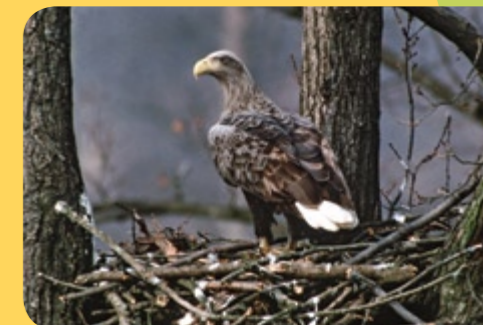
Nakon uključivanja tog područja u mrežu NATURA 2000 pokrenut je velik projekt obnove koji je sufinancirao EU, a čiji je cilj bio ukloniti umjetne nasade smreke i vratiti prirodna staništa u povoljnije stanje. Projekt je okupio lovce, šumare i ekologe kako bi se dogovorili kako će najbolje upravljati tim područjem na korist svih. Tako je stvorena prava tzv. win-win situacija, divlje su se vrste dobro oporavile, a financijski gubici koji su nastali zbog sječe smreke loše kakvoće višestruko su nadoknađeni povećanjem prihoda od turizma i pažljivo reguliranih lovničkih dozvola.

Lovačkim rogovima označava se početak lova na St. Hubertu (G. Jadoul)

Zaštita gnijezda štekavca u Lonjskom polju

Štekavci su rijetke i impresivne ptice koje grade golemo gnijezdo u krošnjama visokog drveća. Budući da su vjerni svom teritoriju, parovi koji podižu mladunce koriste ista gnijezda iz godine u godinu. Međutim, štekavci su vrlo osjetljivi na ometanje i zauvijek će napustiti svoja gnijezda, ako ih se šumarskim, lovnim, rekreacijskim ili drugim ljudskim aktivnostima ometa. U Lonjskom je polju taj problem riješen zabranom svih aktivnosti u krugu od oko 100 metara oko svakog gnijezda te zabranom sječe tri hektara šume oko gnijezda. To znači da samo određena ključna staništa u šumama moraju biti strogo zaštićena. Ostali se dijelovi mogu koristiti i biti upravljani na način blizak prirodi, a to štekavcima daje prigodu da održe prirodnu veličinu svog teritorija.

Štekavac (G. Robbrecht, arhiva DZZP)

Promicanje višenamjenskog šumarstva

Budući da se mnogim hrvatskim šumama već upravlja na održiv način, određivanje NATURA 2000 područja vjerojatno neće značiti mnogo više nego da se i dalje primjenjuju postojeće šumarske aktivnosti "bliske prirodi", uz poneku manju prilagodbu. No ipak, šume su općenito ugrožene različitim aktivnostima poput intenzivne šumarske prakse, sađenjem alohtonih monokultura, šumskim požarima, krivolovom, onečišćenjem i klimatskim promjenama, kao i infrastrukturnim zahvatima poput autocesta ili skijaških staza, te hidrološkim nepogodama, pogotovo duž vodenih tokova.

Vrlo je važno da idućih godina mjerodavna tijela za šumarstvo i za zaštitu prirode daju sve od sebe da te potencijalno štetne radnje svedu na najmanju moguću mjeru u područjima kao što su područja mreže NATURA 2000, te da promiču i jačaju njihovu višefunkcionalnu ulogu. Diljem Europe popularnost šuma kao mjesta za rekreaciju sve više raste. Povrh toga, šume imaju vitalne ekološke funkcije, kao što je zaštita tla i zadržavanje vode, koje je potrebno očuvati.

To se jednako odnosi i na šume u privatnom vlasništvu. Uredba o potporama ruralnom razvoju EU-a nudi znatnu financijsku pomoć i nadoknade za izgubljeni prihod privatnim vlasnicima šuma koji su u svojim šumama voljni provoditi aktivnosti prihvatljive za prirodu. Primjeri na sljedećoj stranici pokazuju kako se to može postići.

Setnica u krošnjama u šumi Hainich (B.Stein, Wildlife, 4nature)

ODRŽIVO UPRAVLJANJE ŠUMAMA U ISTOČNOJ NJEMAČKOJ

Bukova šuma Hainich prostire se na 150 četvornih kilometara i jedna je od najvećih bukovih šuma u srednjoj Europi. Nakon ujedinjenja Njemačke, pokrajinska vlada proglasila je velike dijelove šume područjem NATURA 2000 zbog njihove iznimne biološke raznolikosti. Udruga privatnih zemljovlasnika, koji su vlasnici velikog dijela okolnog zemljišta, isprva se izrazito protivila tom proglašenju, jer su strahovali da će ih to sprječavati u korištenju šume u gospodarske svrhe. No mjerodavna tijela za zaštitu prirode ubrzo su umirila njihove strahove. Šumarska praksa Udruge sada se temelji na selektivnoj sječi, koja podrazumijeva uklanjanje zrelih stabala u rotacijskom sustavu, koja je potpuno u skladu s očuvanjem biološke raznolikosti šume.

Između dviju strana sastavljen je sporazum o upravljanju kojim je postignut dogovor o načinu korištenja šumskih resursa uz istodobnu zaštitu vrijednih staništa i vrsta u njoj. Zahvaljujući sporazumu, privatni šumovlasnici i dalje zarađuju za život od svojih šuma, i to bez konkurencije koju bi predstavljala čista sječa velikih razmjera. U međuvremenu, u nacionalnom je parku sagrađen niz ekološki prihvatljivih rekreacijskih objekata za potporu održivu turizmu. Godine 2005. sagrađena je jedna od prvih setnica u krošnjama u Njemačkoj. Setnica se pokazala vrlo popularnom, a samo prve godine Hainich je posjetilo više od 260.000 ljudi.

...i potpora privatnim šumovlasnicima

EU Uredba o potporama ruralnom razvoju potiče šumarstvo blisko prirodi

Mjere ruralnog razvoja u nastavku mogu se primjenjivati za podršku privatnim šumari-
ma koji u svojim šumama provode ekološki prihvatljive aktivnosti:

- Potpore NATURA 2000 (Članak 46.) Godišnja potpora po hektaru šume privatnim šumovlasnicima ili udrugama za nadoknadu troškova i izgubljenih prihoda koji nastaju kao rezultat ograničavanja korištenja šuma zbog provedbe Direktiva o staništima i pticama u dotičnom području.
- Šumarsko-ekološke potpore (Članak 47.) po hektaru šume za plaćanje dodatnih napora koji nadilaze odgovarajuće, obvezne zahtjeve.
- Obnova šumskog potencijala (Članak 48.) za šume stradale u prirodnim katastrofama, na primjer, u olujama ili požarima. Ta potpora služi za, na primjer, pokrivanje troškova pošumljavanja područja upustošenih požarom autohtonim vrstama drveća.
- Potpora za neproizvodna ulaganja (Članak 49.) u šume: mogu pokrivati cijelu pale-
tu investicija povezanih sa šumarsko-okolišnim programom potpore ili investicija u poboljšanje javne percepcije vrijednosti područja. Također može pokrivati troškove pripreme planova upravljanja za NATURA 2000 područja.

Pošumljavanje autohtonim vrstama nakon što je požar uništio plantažu bora iznad Dubrovnika (J. Vukelić)

Ugovori o upravljanju šumama u Francuskoj

Više od 40 posto predloženih NATURA 2000 područja u Francuskoj ima šumsku komponentu. Većina ih je u privatnom vlasništvu, i to ne u rukama velikih šumarskih poduzeća nego malih šumoposjednika s prosječnom veličinom parcele od 4 hektara. U tom svjetlu, Francuska se odlučila za pravni mehanizam koji se temelji na dobrovoljnoj suradnji na lokalnoj razini i koji je osmišljen za pomoć u provedbi zahtjeva mreže NATURA 2000 u privatnim šumama. Za svako NATURA 2000 područje sastavljaju se smjernice za upravljanje, pod nadzorom lokalnih vlasti i u aktivnoj suradnji s lokalnim dionicima, kako bi se ustanovile specifične potrebe očuvanja tog područja te razina šumarskih aktivnosti koja je u skladu s tim potrebama. One se zatim prihvaćaju u obliku lokalne uredbe.

Nakon što se donesu smjernice za upravljanje, te ovisno o vrsti potrebnog dodatnog upravljanja, lokalne vlasti izdaju ugovore o obavljanju javnih usluga, koji se zovu ugovori NATURA 2000 i kojima se lokalnim dionicima plaćaju "usluge pružene zajednici". Ti se ugovori sufinanciraju putem novog programa ruralnog razvoja. Tako se mogu koristiti znatna financijska sredstva koja omogućuju šumovlasnicima aktivno upravljanje šumskim područjima NATURA 2000 koja bi inače mogla biti napuštena ili posječena.

Privatni šumovlasnici raspravljaju o novim mjerama Uredbe o potporama ruralnom razvoju (LIFE-Nature)

Europska je unija (EU) 2001. godine postavila ambiciozan cilj zaustavljanja gubitka biološke raznolikosti do 2010. godine. Direktiva o pticama i Direktiva o staništima temelj su EU-ove politike, kao odgovor na tu obvezu. Ta dva EU-ova propisa zajedno postavljaju isti visoki standard očuvanja prirode za sve države članice EU-a (trenutačno 27 država). U osnovi je tih dviju direktiva stvaranje europske ekološke mreže područja namijenjenih očuvanju rijetkih vrsta i stanišnih tipova - mreža NATURA 2000. To je najveća mreža očuvanih područja na svijetu.

Kao i svaka država članica EU-a, Hrvatska će nakon pristupanja morati predložiti NATURA 2000 područja za njihovo uključenje u europsku ekološku mrežu. Utvrđeno je oko 1000 potencijalnih NATURA 2000 područja. Ta područja bi pomogla u spašavanju otprilike 250 vrsta i 70 stanišnih tipova navedenih u te dvije europske direktive koji se pojavljuju u Hrvatskoj. Kako je Hrvatska po biološkoj raznolikosti jedna od najbogatijih zemalja u Europi, njen je doprinos mreži NATURA 2000 i očuvanju biološke raznolikosti u cijeloj Europskoj uniji ključan.